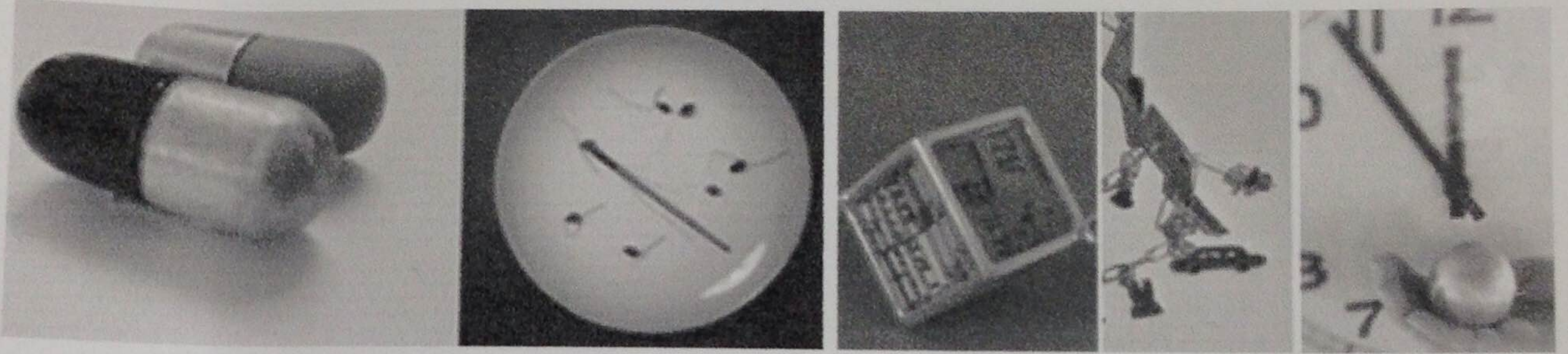

รายงานวิจัยเรื่อง

ผี พราหมณ์ พุทธ: วัฒนธรรมประดับได้

Spirit, Brahmanism and Buddhism: Cultures of Adornment

อาจารย์ ทศน์ฐรสขง ศรีกุลกรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวี ศิรินคราภรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ ชาตินิยม อาจารย์ ดร. วรรณวิภา สุเนตต์ตา อาจารย์ วินิตา คงประดิษฐ์

ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากกองทุนวิจัย คณะมัณฑนศิลป์ พ.ศ. ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

“เครื่องราง” หรือ “เครื่องประดับ” เกิดขึ้นพร้อมกับมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จากการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ เป็นการจัดการกับ “สิ่งที่ไม่รู้” ให้กลายเป็น “สิ่งเหนือธรรมชาติ” ด้วยวัตถุที่มีผลต่อความเชื่อในด้านการปกป้องคุ้มครอง และสร้างระบบที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตอันเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์เพื่อการรักษาเผ่าพันธุ์

ความกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้เป็นที่มาของคติการนับถือ “ผี” ตามความเชื่อดั้งเดิมที่พัฒนาจากการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวตนและจิตใจ และเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องผู้ปกป้องคุ้มครองบรรพบุรุษ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

การเผยแพร่เข้ามาของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูในเวลาต่อมา พร้อมกับคติการสร้างรูปเคารพและวัตถุมงคล เปลี่ยนแปลงทัศนคติในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ไปสู่ระบบระเบียบของความดีงาม โดยเน้นการบูชาเพื่อการปกป้องคุ้มครองและสร้างความเป็นสิริมงคล ทั้งต่อพื้นที่ในอุดมคติ พื้นที่ทางกายภาพ และพื้นที่บนร่างกายมนุษย์

งานสร้างสรรค์เครื่องประดับในโครงการวิจัยนี้นำเสนอเครื่องประดับจำนวน ๔ ชุด อันมีพื้นฐานจากคติความเชื่อที่หล่อหลอมให้เกิดอารยธรรมไทย โดยแสดงออกผ่านเครื่องประดับที่เชื่อมโยงแนวคิดเรื่องพิธีกรรมและวัตถุ ตลอดจนสร้างองค์ความรู้อันสัมพันธ์กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนด้วยความเชื่อและศาสนา รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกาลเวลาและวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมร่วมสมัย

เครื่องประดับชุดแรก สะท้อนการเชื่อมโยงร่างกายกับสัญชาตญาณ เป็นพื้นฐานของการสักการะร่างกายและความรู้สึกตามธรรมชาติ โดยการแสดงสภาวะของขนาดและปริมาณที่มีลักษณะพิเศษ เพื่อสื่อสารความกลัว ความทุกข์และความเชื่อที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

เมื่อสังคมมนุษย์เปิดรับแบบแผนของพิธีกรรมและการสักการะอันมีต้นแบบจากอารยธรรมอินเดียโบราณ การนับถือเทพเจ้า บุคลาธิษฐาน การถือวรรณะ ตลอดจนการแบ่งแยกความดีและความชั่ว ล้วนเป็นการจัดระเบียบทางความคิดและสัญชาตญาณมนุษย์ให้สอดคล้องกับกรอบของศีลธรรม เครื่องประดับในชุดที่ ๒ ตีความเรื่องราวของความสอดคล้องดังกล่าว โดยได้แรงบันดาลใจจากพิธีกรรมการไหว้ครุโขน สร้างสรรค์เป็นผลงานที่แสดงความนอบน้อมต่อร่างกายและจิตใจ ด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างสมดุล

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหัวใจของพุทธศาสนาจะมุ่งสอนเรื่องความว่างของจิต การหลุดพ้น และการไม่สะสมในวัตถุทางกาย แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธคุณค่าของเครื่องประดับและวัตถุมงคลในอุบายที่ส่งเสริมศีลธรรมอันเป็นแนวคิดคู่ขนาน เครื่องประดับในชุดที่ ๓ จึงสะท้อนการหลุดพ้นด้วยตนเอง และความต้องการสิ่งพึงพิง ซึ่งนำไปสู่การปรากฏหรือไม่ปรากฏรูปธรรมของวัตถุเหล่านั้น อันแสดงถึงความสอดคล้องแต่ก็มีความขัดแย้งในตัวมนุษย์

ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของเครื่องประดับและความเชื่อในจิตใจมนุษย์มิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก จากอดีต ดังจะเห็นได้จากสถานะและรูปแบบของเครื่องประดับในชุดสุดท้าย ซึ่งอธิบายปรากฏการณ์ทางความเชื่อของสังคมไทยในปัจจุบัน ที่เน้นย้ำว่าความกลัว ความทุกข์ และความอยาก เป็นส่วนหนึ่งที่ฝังรากในจิตใจมนุษย์โดยยากจะคลี่คลาย

Spirit, Brahmanism and Buddhism: Cultures of Adornment

"Talisman" or "jewellery" has existed since the pre-historic period as a result of human's learning to live with nature. Human turned an 'unknown' into 'superstition,' something with a power to protect, and created a harmonious living with the nature in order to thrive.

The belief in the supernatural power evolves to the respect-fear of 'spirit' as a protector of life and households.

The arrival of Buddhism, Brahman or Hinduism comes with the tradition of creating statues or objects for worshipping. This has changed the way of living into a ritual and disciplined one. The purposes of the worship are to provide the sense of protection and to create good merit for oneself at different aspects, from auspicious space, physical space and on human body.

In this project, there are four sets of jewellery which are created based on the traditional Thai beliefs. Each piece of jewellery reflects the connection between an object and rituals behind it. It also portrays how religion has always played a role in Thai culture and the relationship between history and contemporary life.

The first set of jewellery demonstrates the relationship between human body and human instinct. It is an act of worshipping the body and raw emotions through the size and volume in order to reflect the fear, desperation and belief inside.

Through the influence from Indian culture, Thai culture received the concepts of gods, personification, social classes, and the ideas of 'good' and 'bad.' These concepts were formed as a way to provide human instinct a moral and ethical thinking frame. The second set of jewellery interprets this connection. It is inspired by a ritual to pay respect to Khone masters. It attempts to capture the humility and respect demonstrated through composed movements.

While the essence of Buddhism is about letting go, not collecting and non-self, the hidden value of morality in the form of jewellery cannot be denied. The third set of jewellery hence reflects the paradoxical idea of the perseverance to be free from the circle of life by oneself or having a sacred object to hold on to. This leads to the question on physical appearance of the object which symbolises the harmony and conflict in every human being.

The relationship between a piece of jewellery and its moral meaning has not changed much over time as demonstrated through the last set of jewellery. It explains modern day belief of Thai society which reinforces the message that fear, desperation and a sense of unfulfilling will always be part of human beings.